ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

M. POIARES MADURO

της 21ης Νοεμβρίου 2007 [1]

1. Με την υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί σχετικά με τη δυνατότητα της εθνικής νομοθεσίας, ενόψει της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος [2], να επιβάλει χρονικό περιορισμό στην άσκηση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως του καταναλωτή που έχει συμβληθεί στο πλαίσιο κατ' οίκον πωλήσεως, μολονότι αυτός έχει λάβει εσφαλμένες πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα αυτό.

I — Η διαφορά της κύριας δίκης, το νομικό πλαίσιο και τα προδικαστικά ερωτήματα

2. Το 1992, η εκκαλούσα της κύριας δίκης A. Hamilton συνήψε σύμβαση δανείου στην κατοικία της με τον αντιπρόσωπο της Volksbank Filder eG για να χρηματοδοτήσει την απόκτηση μεριδίων σε οργανισμό επενδύσεων σε ακίνητα.

3. Το 1998, η A. Hamilton διαπίστωσε σημαντική μείωση των μηνιαίων εισοδημάτων που απέδιδε ο οργανισμός, τα οποία έπρεπε να της παρέχουν τη δυνατότητα να καλύπτει ουσιώδες τμήμα των τόκων του δανείου. Αποφάσισε έτσι να αναδιαρθώσει την οφειλή της συνάπτοντας μια σύμβαση στεγαστικής αποταμίευσης και λαμβάνοντας προσωρινό δάνειο με αποτέλεσμα, κατά το τέλος Απριλίου 1998, να έχει πλήρως εξοφλήσει το δάνειο στη Volksbank Filder eG, η οποία, ως εκ τούτου, επέστρεψε τις ασφάλειες του αρχικού δανείου.

4. Η εκκαλούσα της κύριας δίκης είχε μεν λάβει πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, τρίτη περίοδος, του νόμου περί καταναλωτικής πίστεως (Verbraucherkreditgesetz), για το δικαίωμά της υπαναχωρήσεως, πλην όμως οι πληροφορίες αυτές αποδείχθηκαν εσφαλμένες καθόσον δεν αφορούσαν τις προϋποθέσεις του δικαιώματος υπαναχωρήσεως στο πλαίσιο κατ' οίκον πωλήσεως.

5. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι, κατά το γερμανικό δίκαιο, η ανακοίνωση εσφαλμένων πληροφοριών σχετικά με το δικαίωμα

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 372, σ. 31.

υπαναχωρήσεως ισοδυναμεί με έλλειψη πληροφορήσεως. Για την περίπτωση αυτή, το άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, του νόμου περί υπαναχωρήσεως από συμβάσεις συναπτόμενες στο πλαίσιο κατ' οίκον πωλήσεων και παρόμοιες συναλλαγές (Gesetz über den Widerruf von Haustürgeschäften und ähnlichen Geschäften, στο εξής: HWiG) [3], προβλέπει τα εξής:

«Αν το πληροφοριακό αυτό στοιχείο δεν ανακοινωθεί, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του πελάτη δεν αποσβέννυται παρά μόνον ένα μήνα μετά την εκπλήρωση, εκ μέρους αμφοτέρων των συμβαλλομένων, του συνόλου των υποχρεώσεών τους.»

6. Η A. Hamilton υπαναχώρησε από την αρχική σύμβαση δανείου μόλις στις 16 Μαΐου 2002, ήτοι πολλά έτη μετά την εκπλήρωση του συνόλου των υποχρεώσεων εκ μέρους αμφοτέρων των συμβαλλομένων, ενώ το άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, του HWiG περιορίζει τη δυνατότητα αυτή σε ένα μήνα από την πλήρη εκτέλεση της συμβάσεως.

7. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον το άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, του HWiG συμβιβάζεται με την οδηγία 85/577.

3 — Η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε εν τω μεταξύ με τον νόμο για την τροποποίηση του ενοχικού δικαίου (Schuldrecht smodernisierungsgesetz, *BGBl.* 2001 I, σ. 3138). Ο νόμος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2002 και αποκλείει εφεξής την απόσβεση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως όταν ο καταναλωτής δεν έχει ενημερωθεί ορθώς για το δικαίωμα αυτό. Εντούτοις, δεδομένου ότι η νέα διάταξη δεν έχει αναδρομική ισχύ, το άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, του HwiG εξακολουθεί να διέπει την υπό κρίση διαφορά.

8. Ειδικότερα, το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Στην περίπτωση συναλλαγών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1, οι έμποροι οφείλουν να πληροφορούν τους καταναλωτές σχετικά με το δικαίωμά τους να υπαναχωρήσουν από τη σύμβαση μέσα στο χρονικό διάστημα που ορίζει το άρθρο 5, και να τους γνωστοποιούν το όνομα και τη διεύθυνση του προσώπου έναντι του οποίου μπορεί να ασκηθεί αυτό το δικαίωμα. Η υπόμνηση αυτή φέρει ημερομηνία και αναφέρει χαρακτηριστικά στοιχεία που επιτρέπουν να αναγνωρίζεται η συγκεκριμένη σύμβαση.

[…]

Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την πρόβλεψη κατάλληλων μέτρων προστασίας των καταναλωτών στην εθνική τους νομοθεσία, στην περίπτωση που δεν παρασχεθούν οι πληροφορίες που προβλέπει το παρόν άρθρο.»

9. Το άρθρο 5 της οδηγίας 85/577 ορίζει τα εξής:

«1 Ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει από τη μονομερή ανάληψη

υποχρεώσεώς του, αποστέλλοντας ειδοποίηση μέσα σε προθεσμία τουλάχιστον επτά ημερών από την παραλαβή εκ μέρους του της υπόμνησης που αναφέρει το άρθρο 4, και σύμφωνα με τη διαδικασία και τους όρους που ορίζει η εθνική νομοθεσία. Η ειδοποίηση αρκεί να έχει αποσταλεί πριν τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας.

2. Η αποστολή της ειδοποίησης έχει ως συνέπεια την απαλλαγή του καταναλωτή από κάθε υποχρέωση που απορρέει από τη ματαιωθείσα σύμβαση.»

10. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ως προς την ερμηνεία των άρθρων 4, τρίτο εδάφιο, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/577 με την απόφαση Heininger [4]. Η αναιρεσείουσα στην υπόθεση αυτή δεν είχε λάβει καμία πληροφόρηση σχετικά με το δικαίωμά της υπαναχωρήσεως. Η γερμανική νομοθεσία προέβλεπε ωστόσο, σε μια τέτοια περίπτωση, περιορισμένη προθεσμία ενός έτους από τη σύναψη της συμβάσεως για την άσκηση του δικαιώματος αυτού. Το Δικαστήριο έκρινε ως εξής:

«45. Πρέπει [...] να τονιστεί ότι η οδηγία περί των κατ' οίκον πωλήσεων ορίζει έτσι ρητώς ότι η κατώτατη προθεσμία των επτά ημερών που προβλέπεται για την ανάκληση πρέπει να υπολογίζεται "από την παραλαβή εκ μέρους του [καταναλωτή] της [πληροφόρησης]" σχετικά με το δικαίωμα ανακλήσεως και ότι η υποχρέωση παροχής της πληροφορήσεως αυτής βαρύνει τον έμπορο. Οι διατάξεις αυτές εξηγούνται από τον λόγο ότι, αν ο καταναλωτής δεν γνωρίζει την ύπαρξη του δικαιώματος ανακλήσεως, του είναι αδύνατον να το ασκήσει.

46. Δεδομένων του γράμματος και του σκοπού του άρθρου 5 της οδηγίας περί των κατ' οίκον πωλήσεων, δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί το άρθρο 4, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής υπό την έννοια ότι επιτρέπει στον εθνικό νομοθέτη να προβλέπει ότι το δικαίωμα ανακλήσεως του καταναλωτή πρέπει εν πάση περιπτώσει να ασκείται εντός προθεσμίας ενός έτους, έστω και αν ο έμπορος δεν πληροφόρησε τον καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη του δικαιώματος αυτού.

47. Τέλος, όσον αφορά το επιχείρημα ότι είναι απαραίτητο να περιοριστεί η προθεσμία ασκήσεως του δικαιώματος ανακλήσεως για λόγους ασφαλείας δικαίου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι τέτοιοι λόγοι δεν μπορούν να ισχύσουν, στον βαθμό που συνεπάγονται περιορισμό των δικαιωμάτων που ρητώς παρέχει η οδηγία περί των κατ' οίκον πωλήσεων στον καταναλωτή για να τον προστατέψει από τους κινδύνους που απορρέουν από το γεγονός ότι οι πιστωτικοί οργανισμοί επέλεξαν να συνάψουν δάνεια με έγγειο ασφάλεια εκτός των εμπορικών καταστημάτων τους. [...]»

4 — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-481/99 (Συλλογή 2001, σ. I-9945).

11. Αφού ακριβώς είχε λάβει γνώση της προπαρατεθείσας αποφάσεως Heininger, η A. Hamilton υπαναχώρησε, στις 16 Μαΐου 2002, από την αρχική σύμβαση δανείου. Στις 27 Δεκεμβρίου 2004, άσκησε αγωγή με την οποία ζήτησε την επιστροφή των τόκων και του ποσού του δανείου που είχε καταβάλει καθώς και αποζημίωση για τους τόκους που είχε καταβάλει στο στεγαστικό ταμιευτήριο.

12. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ωστόσο ως προς το ακριβές περιεχόμενο της προπαρατεθείσας αποφάσεως Heininger, καθόσον από την υπόθεση αυτή δεν μπορεί να συναγάγει σαφώς ότι η οδηγία 85/577 απαγορεύει σε κάθε περίπτωση στον εθνικό νομοθέτη να περιορίσει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως.

13. Το Oberlandesgericht Stuttgart αποφάσισε ως εκ τούτου, με απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2006, να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει τα άρθρα 4, πρώτο εδάφιο, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι ο εθνικός νομοθέτης δύναται να επιβάλει χρονικό περιορισμό στο δικαίωμα υπαναχωρήσεως του άρθρου 5 της οδηγίας αυτής, μολονότι ο καταναλωτής έχει λάβει εσφαλμένη πληροφόρηση, προβλέποντας την απόσβεση του δικαιώματος αυτού ένα μήνα μετά την πλήρη εκπλήρωση, εκ μέρους αμφοτέρων των συμβαλλομένων, των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση;

Στην περίπτωση που το Δικαστήριο δώσει αρνητική απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα:

2) Πρέπει η οδηγία 85/577/ΕΟΚ να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή δεν αποσβέννυται, ιδίως μετά την εκτέλεση της συμβάσεως, εφόσον ο καταναλωτής δεν έχει λάβει την πληροφόρηση του άρθρου 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής;»

II — Εκτίμηση

14. Το άρθρο 4 της οδηγίας 85/577 θέτει την αρχή ότι «[…] οι έμποροι οφείλουν να πληροφορούν τους καταναλωτές σχετικά με το δικαίωμά τους να υπαναχωρήσουν από τη σύμβαση μέσα στο χρονικό διάστημα που ορίζει το άρθρο 5».

15. Η αρχή αυτή αποβλέπει, σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας 85/577, στην προστασία του καταναλωτή στο πλαίσιο των συμβάσεων που συνάπτονται στο πλαίσιο κατ' οίκον πωλήσεως. Βάσει της προσεγγίσεως αυτής, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως πρέπει να γίνεται αντιληπτό ως προέκταση του δικαιώματος του καταναλωτή σε πληροφόρηση.

16. Επιπλέον, για την περίπτωση που δεν έχει παρασχεθεί στον καταναλωτή κατάλληλη πληροφόρηση, η οδηγία 85/577 αναθέτει στους εθνικούς νομοθέτες τη μέριμνα της θεσπίσεως των «κατάλληλων μέτρων προστασίας των καταναλωτών» [5].

17. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, όταν ο καταναλωτής δεν έχει πληροφορηθεί την ύπαρξη του δικαιώματός του υπαναχωρήσεως, λόγοι ασφάλειας δικαίου δεν μπορούν να επικρατήσουν προς δικαιολόγηση του περιορισμού των δικαιωμάτων που ρητώς παρέχει η οδηγία 85/577 προκειμένου να προστατεύσει τον καταναλωτή από τους κινδύνους που απορρέουν από τη σύναψη συμβάσεως στο πλαίσιο κατ' οίκον πωλήσεως [6].

18. Πρέπει συναφώς να επισημανθεί ότι η εσφαλμένη πληροφόρηση πρέπει να εξομοιώνεται, κατά την έννοια της οδηγίας 85/577, με έλλειψη πληροφορήσεως.

19. Παρέχοντας στήριξη στην ερμηνεία αυτή, το άρθρο 4, τρίτο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι «[τ]α κράτη μέλη μεριμνούν για την πρόβλεψη κατάλληλων μέτρων [...] στην εθνική τους νομοθεσία, στην περίπτωση που δεν παρασχεθούν οι πληροφορίες *που προβλέπει το παρόν άρθρο*» [7]. Εξ αυτού συνάγεται ότι, αν οι πληροφορίες που ανακοινώνονται δεν ανταποκρίνονται σε όσα επιτάσσει το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/577, η πληροφόρηση δεν μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη και ότι εναπόκειται κατά συνέπεια στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν την προστασία του καταναλωτή, όπως και στην περίπτωση της ελλείψεως κάθε πληροφορίας για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως. Ειδικότερα, δεν υφίσταται κανένας λόγος να διαφοροποιείται η έλλειψη πληροφορήσεως από την ανακοίνωση εσφαλμένων πληροφοριών, δεδομένου ότι και στις δύο αυτές περιπτώσεις ο καταναλωτής παραπλανάται εξίσου ως προς το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

20. Παρά ταύτα, οι περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως δεν είναι από κάθε άποψη πανομοιότυπες με εκείνες βάσει των οποίων εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Heininger. Στην πραγματικότητα, οι περιστάσεις αυτές καλούν σε μια μικρή τελειοποίηση της τότε δοθείσας λύσεως.

21. Ειδικότερα, από τα πραγματικά περιστατικά που γνωστοποιήθηκαν στο Δικαστήριο και επιβεβαιώθηκαν κατά την επ'

5 — Άρθρο 4, τρίτο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας.

6 — Προπαρατεθείσα απόφαση Heininger (σκέψη 47).

7 — Η υπογράμμιση δική μου.

ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι η A. Hamilton έλαβε γνώση του δικαιώματός της υπαναχωρήσεως κατόπιν της δημοσιεύσεως της εν λόγω αποφάσεως Heininger και ότι εκ τούτου αποφάσισε, μερικούς μήνες αργότερα, να υπαναχωρήσει από την αρχική σύμβαση δανείου.

22. Η συγκυρία αυτή προκαλεί ερωτήματα ως προς το κατά πόσον είναι σκόπιμο να επιτρέπεται η διατήρηση, ανεξαρτήτως οποιουδήποτε χρονικού ορίου, του δικαιώματος υπαναχωρήσεως, όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι ο καταναλωτής έλαβε ή μπορούσε να λάβει γνώση του δικαιώματός του, παρά τη μη ενημέρωσή του από τον έμπορο με τον οποίο έχει συμβληθεί.

23. Δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση η λύση ότι, ελλείψει πληροφορήσεως για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως, το δικαίωμα αυτό μπορεί να ασκηθεί οποτεδήποτε, αλλά εξετάζεται κατά πόσον θα ήταν βάσιμο να θεωρηθεί ότι, στο μέτρο κατά το οποίο ο δικαιούχος μπορούσε να λάβει γνώση του δικαιώματος αυτού, τα κράτη μέλη δύνανται, στο πλαίσιο του περιθωρίου εκτιμήσεως που τους αναγνωρίζει το άρθρο 4, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 85/577, να τάξουν προθεσμία κατά τη διάρκεια της οποίας η υπαναχώρηση ασκείται εγκύρως.

24. Υπέρ αυτού συνηγορούν διάφορα επιχειρήματα. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι ο χρονικός περιορισμός της ασκήσεως ενός δικαιώματος, που καλείται συχνότερα «παραγραφή», συνιστά κοινή αρχή στις έννομες τάξεις των διαφόρων κρατών μελών [8]. Η αρχή αυτή θα μπορούσε μάλιστα να καθιερωθεί τελικά σε κοινοτικό επίπεδο ενόψει της θεσπίσεως ενός κοινού πλαισίου αναφοράς στον τομέα του ευρωπαϊκού δικαίου των συμβάσεων [9]. Θα έπρεπε έτσι να αναγνωρισθεί η ύπαρξη της γενικής αρχής της παραγραφής, καταλείποντας ταυτοχρόνως στα κράτη μέλη το περιθώριο εκτιμήσεως που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή της στο νομικό τους σύστημα.

25. Ωστόσο, δεδομένου ότι η παραγραφή δικαιολογείται κατ' ουσίαν από λόγους ασφάλειας δικαίου [10], οι λόγοι αυτοί,

8 — Βλ., μεταξύ άλλων, τη μελέτη της επιτροπής Lando, *Principles of European Contract Law,* μέρος III, Lando, O., Clive, E., Prüm, A. και Zimmermann, R. (εκδότης), Kluwer Law International, Χάγη 2003, ειδικά κεφάλαιο 14· *Le code européen des contrats,* προσχέδιο καταρτισθέν από την ακαδημία των ευρωπαίων ειδικών ιδιωτικού δικαίου, συντονιστής Gandolfi, G., βιβλίο I, A. Giuffrè, Μιλάνο 2004, ειδικά τίτλος X και σ. 260 επ. και *Principles of existing EC Contract Law (Acquis Principles),* Contract I, Pre-contractual Obligations, Conclusion of contract, Unfair Terms, 1ος τόμος των εργασιών, Sellier, 2007, ειδικά σ. 98 επ. και σ. 166 επ.

9 — Η Επιτροπή τάσσεται έτσι υπέρ της καταρτίσεως ενός κοινού πλαισίου αναφοράς. Βλ., μεταξύ άλλων, την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για το ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων και την αναθεώρηση του κοινοτικού κεκτημένου [COM(2004) 651 τελικό] και την πρώτη ετήσια έκθεση προόδου σχετικά με το ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων και την επισκόπηση του κοινοτικού κεκτημένου [COM(2005) 456 τελικό]. Μπορεί να γίνει χρήσιμη αναδρομή στις μελέτες που διενεργήθηκαν συναφώς, μεταξύ άλλων, από τους Van Gerven, W., «Comparative law in a texture of communitarization of national laws and europeanization of community law», σε *Judicial Review in the European Union — Liber amicorum in honour of Lord Slynn of Hadley,* Kluwer Law International, Χάγη, τόμος I, 2000, σ. 433 έως 445· Schulze, R., «The Acquis Communautaire and the Development of European Contrat Law», σε Schulze/Ebers/Grigoleit (n° 25), σ. 15, και, γενικότερα, στη μέθοδο της προσφυγής του κοινοτικού δικαστή στις αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, Galmot, Y., «Réflexions sur le recours au droit comparé par la Cour de justice des Communautés européennes», *RFDA,* 1990, σ. 255.

10 — Βλ. μελέτες που αναφέρθηκαν στην υποσημείωση 9.

σύμφωνα με τη νομολογία Heininger, δεν μπορούν να επικρατήσουν της υποχρεώσεως πληροφορήσεως του καταναλωτή [11]. Ειδικότερα, για όσο χρόνο ο καταναλωτής δεν έχει λάβει τη σχετική με το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως πληροφόρηση, δεν είναι σε θέση να γνωρίζει το πλήρες περιεχόμενο του δικαιώματός του. Ως εκ τούτου, η παραγραφή του δικαιώματος υπαναχωρήσεως δεν μπορεί να αντιταχθεί στον καταναλωτή ελλείψει τέτοιας πληροφορήσεως. Η προστασία του δικαιώματος αυτού αναγνωρίζεται από την εν λόγω νομολογία Heininger ως θεμελιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της πληροφορήσεως του καταναλωτή για τα δικαιώματα που αντλεί από την οδηγία 85/577, με αποτέλεσμα η πληροφόρηση του καταναλωτή να αντιπροσωπεύει την ουσιαστική εγγύηση της πρακτικής αποτελεσματικότητας της οδηγίας 85/577. Το να γίνει δεκτός ένας χρονικός περιορισμός του δικαιώματος υπαναχωρήσεως του καταναλωτή παρά τη μη πλήρωση της ουσιώδους αυτής προϋποθέσεως θα ισοδυναμούσε με προστασία όχι του εν λόγω καταναλωτή, αλλά του εμπόρου, κατάσταση η οποία θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με τον σκοπό της οδηγίας 85/577.

26. Ωστόσο, αφ' ης στιγμής είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι ο καταναλωτής, ο οποίος, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει «να επιδεικνύει ορισμένο βαθμό προσοχής και διακρίσεως» [12], μπορούσε να λάβει ή έλαβε γνώση του δικαιώματός του υπαναχωρήσεως, ο χρονικός περιορισμός της δυνατότητας επικλήσεως του δικαιώματος υπαναχωρήσεως φαίνεται δικαιολογημένος, έστω και αν οι πληροφορίες δεν προέρχονται από τον έμπορο.

27. Ειδικότερα, καθόσον αποδεικνύεται ότι οι εν λόγω πληροφορίες περιήλθαν σε γνώση του ενδιαφερομένου, ο επιδιωκόμενος με την οδηγία 85/577 σκοπός προστασίας του καταναλωτή εκπληρώνεται πλήρως. Η λύση αυτή δεν συνεπάγεται την αφαίρεση από τον καταναλωτή του δικαιώματός του υπαναχωρήσεως, αλλ' απλώς την επιβολή χρονικού περιορισμού στην άσκησή του, όταν, παρά τη γνώση αυτών των πληροφοριών όσον αφορά το δικαίωμά του, ή τη δυνατότητα γνώσεώς τους, ο καταναλωτής δεν έκανε χρήση του δικαιώματός του εντός μιας ορισμένης προθεσμίας. Υπό τις συνθήκες αυτές, η σταθερότητα των εννόμων σχέσεων αλλά και η εντιμότητα των εμπορικών συναλλαγών προϋποθέτουν τη δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ της προστασίας του καταναλωτή, η οποία εξασφαλίζεται με την πληροφόρησή του και την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχωρήσεως, και της αρχής της σταθερότητας των εννόμων σχέσεων, βάσει της οποίας, όταν αποδεικνύεται ότι ο καταναλωτής γνωρίζει ή μπορούσε να γνωρίζει την ύπαρξη του δικαιώματός του, πρέπει να μπορεί να θεωρηθεί ότι η σύμβαση δεν θα προσβληθεί μετά την πάροδο ορισμένης προθεσμίας από τη λήψη των απαιτούμενων πληροφοριών.

28. Η οδηγία 85/577 δεν αξιώνει ευρύτερη προστασία που θα συνίστατο, κατά τρόπο δυσανάλογο, στο να καταλείπεται στην ελεύθερη κρίση του ενημερωμένου για το

11 — Προπαρατεθείσα απόφαση Heininger (σκέψη 47).

12 — Βλ. ιδίως απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2000, C-220/98, Estée Lauder (Συλλογή 2000, σ. I-117, σκέψεις 17 και 30).

δικαίωμά του υπαναχωρήσεως καταναλωτή η επιλογή του καταλληλότερου χρόνου για την προσβολή της συμβατικής του σχέσεως. Το να μην υπάρχει κανένας χρονικός περιορισμός του δικαιώματος υπαναχωρήσεως όταν ο καταναλωτής έχει λάβει γνώση του δικαιώματός του υπερβαίνει, κατά τη γνώμη μου, προδήλως τον σκοπό προστασίας της οδηγίας. Η προστασία του καταναλωτή δεν αποκλείει τον περιορισμό του δικαιώματός του υπαναχωρήσεως, δεδομένου ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, προβλέπει ρητώς μια τέτοια δυνατότητα όταν η απαιτούμενη από την οδηγία πληροφόρηση έχει παρασχεθεί υπό τις προβλεπόμενες στο κείμενο αυτό προϋποθέσεις. Έτσι, έστω και αν οι πληροφορίες φτάνουν με καθυστέρηση στον καταναλωτή και από οδούς διαφορετικές από εκείνες που προβλέπει η οδηγία, οι περιστάσεις αυτές δεν θίγουν τον σκοπό προστασίας του καταναλωτή στο πλαίσιο των συμβάσεων των οποίων η διαπραγμάτευση γίνεται εκτός εμπορικού καταστήματος.

29. Επιπλέον, οι οδηγίες 94/47/ΕΚ [13] και 97/7/ΕΚ [14], που αφορούν αντιστοίχως τις συμβάσεις «time sharing» και τις συμβάσεις που συνάπτονται εξ αποστάσεως, προβλέπουν ρητώς με τις διατάξεις τους προθεσμία μετά την πάροδο της οποίας, έστω και ελλείψει πληροφορήσεως για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως, δεν είναι πλέον δυνατή η άσκηση του δικαιώματος αυτού.

30. Ασφαλώς, δεν μπορώ να συμφωνήσω με τον ισχυρισμό της Γερμανικής Κυβερνήσεως ότι οι οδηγίες αυτές συνιστούν, από κοινού με την οδηγία περί των κατ' οίκον πωλήσεων, ένα «πακέτο προστασίας», συνεπεία του οποίου υφίσταται κατ' ανάγκη, για λόγους συνοχής του δικαίου, περιορισμός της ασκήσεως του δικαιώματος αυτού, ο οποίος ανέρχεται σε τρεις μήνες [15]. Η οδηγία που μας απασχολεί χαρακτηρίζεται από εντονότερη ανάγκη προστασίας του καταναλωτή, δεδομένου ότι έρχεται σε φυσική επαφή με τον πωλητή, η επιρροή του οποίου μπορεί συνεπώς να γίνει εντονότερα αισθητή από τον καταναλωτή [16]. Την άποψη αυτή φαίνεται ότι επιβεβαιώνει το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Heininger, όταν κρίνει ότι, στο πλαίσιο της κατ' οίκον πωλήσεως, ο περιορισμός του δικαιώματος υπαναχωρήσεως δεν μπορεί να αντιταχθεί στον καταναλωτή παρά μόνον από τη στιγμή που αυτός γνωρίζει την ύπαρξη του δικαιώματός του. Ωστόσο, αναντίρρητα, οι οδηγίες αυτές τείνουν στο να πιστοποιήσουν την ύπαρξη μιας κοινής αρχής στο δίκαιο των κρατών μελών, η οποία απαντά και σε κοινοτικό επίπεδο και συνίσταται στην πρόβλεψη χρονικού περιορισμού της ασκήσεως δικαιώματος όταν το δικαίωμα αυτό δεν έχει χρησιμοποιηθεί για περίοδο ικανή να θεμελιώσει αμφιβολίες ότι θα γίνει κάποτε επίκληση του δικαιώματος αυτού από τον δικαιούχο του.

31. Έτσι, όταν αποδεικνύεται ότι ο καταναλωτής έχει λάβει γνώση, ή μπορούσε να

13 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 1994, περί της προστασίας των αγοραστών ως προς ορισμένες πλευρές των συμβάσεων που αφορούν την απόκτηση δικαιώματος χρήσης ακινήτων υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης (ΕΕ L 280, σ. 83).

14 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144, σ. 19).

15 — Η προθεσμία των τριών μηνών προβλέπεται τόσο στο πλαίσιο της οδηγίας 94/47, στο άρθρο της 5, πρώτη περίοδος, σημείο 1, δεύτερη περίπτωση, όσο και στο πλαίσιο της οδηγίας 97/7, στο άρθρο της 6, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος.

16 — Έτσι, έχει επισημανθεί ότι: «η διαπίστωση του [κοινοτικού] νομοθέτη είναι πράγματι ότι το ότι ο καταναλωτής διαθέτει όλα τα αντικειμενικά δεδομένα της συναλλαγής δεν τον εμποδίζει να δελεαστεί από έναν αντισυμβαλλόμενο, ο οποίος —αυτή είναι άλλωστε όλη η τέχνη του επαγγέλματός του— γνωρίζει θαυμάσια να είναι πειστικός», σε Rzepecki, N., *Droit de la consommation et théorie générale du contrat*, Institut de droit des affaires, Aix en Provence, 2002, σ. 100.

λάβει γνώση, του δικαιώματός του, μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται μια κοινή στα δίκαια των κρατών μελών αρχή, σύμφωνα με την οποία τόσο η εντιμότητα των εμπορικών συναλλαγών όσο και η σταθερότητα των εννόμων σχέσεων προϋποθέτουν ότι, στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας, όπως αναγνωρίζεται με το άρθρο 4, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 85/577, τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν προθεσμία εντός της οποίας η υπαναχώρηση ασκείται εγκύρως, η οποία αρχίζει από την, έστω και καθυστερημένη, λήψη των πληροφοριών από τον καταναλωτή.

32. Ως εκ τούτου, στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 85/577 πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιορισμός του δικαιώματος υπαναχωρήσεως μπορεί να αντιταχθεί στον καταναλωτή μόνον από τη στιγμή κατά την οποία έλαβε ή μπορούσε να λάβει γνώση του δικαιώματός του. Η επιταγή αυτή εκτιμάται ανεξάρτητα από την ημερομηνία συνάψεως ή πλήρους εκτελέσεως της συμβάσεως. Έτσι, εθνική νομοθεσία που καθορίζει, ως χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας κατά τη διάρκεια της οποίας μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα υπαναχωρήσεως, την πλήρη εκτέλεση της συμβάσεως από αμφοτέρους τους συμβαλλομένους, μολονότι ο καταναλωτής δεν γνώριζε το δικαίωμά του, δεν ανταποκρίνεται στους σκοπούς της οδηγίας 85/577.

33. Απεναντίας, τα άρθρα 4, πρώτο και τρίτο εδάφιο, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/577 δεν απαγορεύουν στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν, στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας, προθεσμία κατά τη διάρκεια της οποίας το δικαίωμα υπαναχωρήσεως ασκείται εγκύρως, η οποία αρχίζει από τη στιγμή που αποδεικνύεται ότι ο καταναλωτής έλαβε ή μπορούσε να λάβει γνώση του δικαιώματός του.

III — Πρόταση

34. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Oberlandesgericht Stuttgart ως εξής:

«Η οδηγία 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού

καταστήματος, πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι απαγορεύει να αντιτάσσεται στον καταναλωτή περιορισμός της ασκήσεως του δικαιώματος υπαναχωρήσεως όταν αυτός δεν έχει λάβει πληροφορίες για το δικαίωμά του ή όταν οι εν λόγω πληροφορίες είναι εσφαλμένες.

Απεναντίας, τα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας 85/577 δεν απαγορεύουν στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν, στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας, προθεσμία κατά τη διάρκεια της οποίας το δικαίωμα υπαναχωρήσεως ασκείται εγκύρως, η οποία αρχίζει από τη στιγμή που αποδεικνύεται ότι ο καταναλωτής έλαβε ή μπορούσε να λάβει γνώση του δικαιώματός του.»